

A NAGY HÁBORÚ FONTOSABB TAPASZTALATAI MAGASABB KATONAI MEGVILÁGÍTÁSBAN.¹

A katonai irodalom komoly kutatással törekszik a világháború tapasztalatainak felismerésére, megállapítására és hasznosítására. *Az ilyen tapasztalatokon épült fel mindenkor a haderő békekiképzése és a hadvezetés nevelése.* Alig volt azonban még nagyobbarányú fegyveres mérkőzés, amely alatt, vagy amely után az új tapasztalatok a békében tanultaknak mélyreható revíziójára ne készítették volna. Emlékezzünk vissza a hozzánk legközelebb álló világháborúra. Akik abban résztvettek, bizonyosan meg fogják állapítani, hogy annak hosszú időtartama az „*áttanulások*“ sorozata volt, mert a harcokban szerzett új és újabb tapasztalatok ismételt szervezési, fegyverkezési és felszerelési változásokra készítettek, amelyeknek visszahatása aztán a *harcmodor* megváltoztatásában és a taktika állandó fejlődésében nyilvánult meg.

A haditudomány egyik régi dogmája az, hogy minden új háború katonailag nagyjában ott folytatódik, ahol a legutóbbi háború megakadt, mert a békekiképzés a haditapasztalatokon épül fel, magáévá tesz mindent, ami a háborúban célszerűnek bizonyult, de alig van fejlődési lehetősége. Igaz, hogy új találmányok, korszerű haladás, élénk elképzelés — éles logikával párosultan — a békekiképzésben is fejlődést eredményezhetnek. De komoly ellenhatás nélkül az új meggyőző erővel ki nem próbálható; a tömeg többnyire csak saját kárán tanul és így a történelem eddig azt mutatta, hogy az új háborúk többnyire az előbbiek szellemében indultak meg. Kétségtelen tehát, hogy a jövő mérkőzés is a közelmúlt legfélelmesebb fegyvereinek és hadigépeinek jegyében fog megkezdődni; az új harcok azonban hamarosan újat fognak produkálni. Éppúgy mint a múltban, a jövőben is azzal kell számolni, hogy a harceszközök és a harcmodor kölcsönhatás-szerűen állandóan fejlődnek és amely küzdőfél ezen a téren a kezdést megragadhatja, amely az újat előbb felismeri

¹ A vázlatok *Sajó János* tervezte és készítette.

és szolgálatába tudja állítani; amely fél újszerű haremodorral, meglepő technikai újításokkal, vagy a hadművészet újszerű alkalmazásával lepi meg ellenfelét, az a hadvezetésnek nemcsak új irányt ad, hanem többnyire a küzdelem kimeneteléhez is döntő előnyre tehet szert. Emlékezzünk a nehéz és messzehordó tüzérség, a kémiai fegyverek, a légi haderő, a harci kocsik (tankok) és a merülónaszádok szerepére a világháborúban és azokra a forradalmi változásokra, amelyeket ezeknek a fegyvereknek váratlan fellépése szült. Ma már nyilvánvaló, hogy más körülmények között ezek bármelyike is alkalmas lett volna a háború eldöntésére. A siker elmaradását csak a *tervszerűség hiánya* okozta és így a hozzájuk joggal fűzött nagy reményben való csalódás nem hatásuk elégtelen voltában keresendő, hanem főleg időelőtti alkalmazásukra és a világháború méreteihez képest elégtelen számarányukra vihető vissza.

A haditapasztalatok általában internacionálisak és láthatóan abban a szellemben és azokban a szabályzatokban nyilvánulnak meg, amelyek alapján a katonaságot békében kiképezzük. Minden állam, a nagy háborút követő időben, arra törekedett, hogy katonai kiképzésében a tapasztaltakhoz simuljon és magáévá tegye mindazt, amitől a jövőben is sikert remélhet. Nincsen ma állam, amely szabályzatait át nem dolgozta volna és így a katonai kiképzés ha nem is egységesen, de az egész világon azokon a tapasztalatokon épül már fel, amelyeket a nagy háború váltakozó küzdelmeiben felismerni véltünk.

Nem állíthatjuk azonban azt, hogy a közelmúlt minden tanulságát helyesen ismertük és használtuk fel; mert ezen a téren a feltárás korántsines lezárva, sőt a katonai irodalom ma is lázasan foglalkozik a fegyveres mérkőzés még mindig homályban levő sok fontos kérdésével és merem állítani, hogy ma inkább, mint valaha, *izgató kérdése a kutatásnak, hogy helyes úton halad-e a békekiképzés, vértézve vagyunk-e a jövő háborúra?*

Szerénytelenség volna, ha ebben a rövid tanulmányban ennek a kérdésnek lezárt megoldását akarnám nyújtani. Nem szólva arról, hogy ilyen vitát ismét csak a jövő háború fog eldönthetni: fejtegetéseim célját nem is abban láttam, hogy a haditapasztalatok tömegét rendszerbe foglaljam, hanem, hogy *kevésbé tárgyalt gondolatokat világítsak meg, amelyek olyan vitaanyagot nyújtanak, amelyből katonailag tanulni, haladni és fejlődni tudjunk.*

Erre a vállalkozásra nekem egy több mint húsz év előtti lezajlott esemény adta meg az impulzust, amely már akkor

olyan mély benyomást tett reám, hogy hatásától a mai napig se tudtam szabadulni.

Az orosz-japán háború után történt, hogy a régi hadsereg általánosan kedvelt szaklapja, a „Danzers Armeezeitung“, pályázatot hirdetett annak a kérdésnek eldöntésére, hogy katonailag mit tanultunk a lezajlott keletázsiai harcokból; kell-e gyakorlati szabályzatunkat módosítani és ha igen, miben nyilvánulna meg a reformálás? A száz arannyal dotált és elsőrangú szakemberek véleménye alapján odaítélt első díjat az a munka nyerte el, amely haderőnk nevelését általában helyesnek és gyakorlati szabályzatunk szellemét a lezajlott háborúval igazoltnak találta. Rövidesen ezután alkalmam volt, hogy a kérdéses háború egyik résztvevőjével eszmecsere-t folytathassak. A háború előtt ugyanis ezredemnél 1½ évet töltött Okumura japán vezérkari százados, aki a háború befejezte után — most már mint vezérkari alezredes — tanulmányainak folytatására ismét Európába jött. Bécsbe érkezve, Okumura megtudta, hogy időközben a hadiiskola hallgatója lettem és szinten Bécsben tartózkodom. Hamarosan fel is keresett. Persze boldog voltam, hogy a legfrissebb háború egyik sokat látott és sokat tapasztalt törzstisztjével a lezajlott mérközésről cseveghettem. Órákon át faggattam különben zárkózott természetű japán vendégemet élményeiről. Óvatos nyilatkozatai ellenére is rendkívül megkapott elbeszélésének számos részlete. Ez a nyitottszemű és igen képzett tiszt, felsorolta a napokig és hetekig tartó csaták láncolatát, feltárta előttem a modern fegyverhatás szülte tábori erődítések értékét és alkalmazását; beszélt a csatateretek ürességéről, a nagy bizonytalanságról, a tűzhatásnak eddigi felfogásunktól eltérő megnyilvánulásáról; a harcok hullámlásáról és a felsőbb vezetés permanenciájáról; a stratégiai tartalékok értékéről a döntés szempontjából, a téli harcokról stb., aminek alapján az európai milliós hadseregek eljövendő összeesapása egészen másképp rajzolódott le fantáziámban, mint ezt az eddig tanultak alapján elképzeltem. Kétségek gyötrtek, amelyeket aztán a nagy háború első csatái oldottak meg, amelyekből hamarosan tapasztaltuk, hogy se a búr, se az orosz-japán háború tanulságait lényegükben nem ismertük fel és így azt se a többi hadsereg, se mi, nem is értékeltük kellően. És ha őszinte akarok lenni, most is az a benyomásom, hogy a világháború tapasztalatait se ismertük eléggé fel. Ez a harc *t. i. stratégiailag nem nyújt lezárt eseményeket, hanem éveken át a félgyőzelmek sorozata volt; azután meg nem katonai döntéssel, hanem lelki összeroppanás okozta összeomlással záródott le.* Másrészt pedig a jövő háború legfélelmesebb

fegyvereiről, amelyek a háborúban keletkeztek és fejlődtek, lezárt tapasztalatok nem állanak rendelkezésünkre. Bár ismerjük a különböző hadigépek és az új fegyverek hatását a nagy csatákban, mégse vonhatunk le végleges tanulságot, mert a küzdő felek anyagi felkészültsége annyira eltérő volt, hogy a tapasztalatszerzés alapját, az *egyenrangú mérkőzést*, többnyire nélkülözzük és így a jövőre nézve, különösen hasonrangú feleknél ezeknek a fegyvereknek első fellépését és különösen tömegalkalmazását illetően, úgyszólván kizárólag a belső meg-látásra, fantáziánkra vagyunk utalva.

Ez a meglátás, sajnos, nincsen ranghoz és álláshoz kötve, de viszont csak akkor termékeny, ha a legfőbb tekintély a sokszor csak outseiderek fantáziájában született újszerűségek életrevalóságát is felismeri és felhasználja. Leinveber német tábornok például a világháborúról írt filozófiai munkájában Manceau francia őrnagynak a Schweiz. Mil. Revue című folyóiratban 1902 májusában közölt cikkét ismerteti, amelyben ez a fiatal tiszt, „a jövő háború“ címén, szinte prófétai éleslátással úgy írja le a világháborút, amint ez, több mint egy évtizeddel később, valóban le is zajlott. De hiába látta meg helyesen Manceau a jövőt, ha a mértékadó körök ezt a felfogást magukévá nem tették.

Amikor itt a jelent a kritikus szemével vázolom, — félre-értések elkerülése végett, — nyomatékosan kijelentem, hogy sohase gondolok az itthoni viszonyokra. Fejtegetéseim alapja a nemzetközi szakirodalom és az abban megnyilvánuló szellem; erre vonatkozik az a kitételtem is, hogy a lezajlott háború tapasztalatait illetően kevesebbre értékeltnek látom.

Ha már most konkrétan fogunk a fontosabb haditapasztalatok kutatásába, nem tehetjük ezt anélkül, hogy előzetesen néhány szóval ne emlékeznénk meg arról a nézőpontról, amelyről a kutatást végezni óhajtjuk.

Háborúban az ellenséget meg akarjuk verni. Ezt célozza a fegyveres erőszak alkalmazása. A régi háborúban a hadseregek egymást megrohanták és egy, vagy több csatában elintézték számadásaikat. Ebből az a *balhit* keletkezett, hogy a háború megindításával a katonaság veszi át a diplomácia feladatát; fegyverrel oldja meg a vitás kérdést és a kiverekedett döntéssel — új alapot teremtven —, ismét a diplomatáknak adja vissza szerepét. A világháború hosszú éveiben kitűnt azonban, hogy a háború se tisztán katonai, hanem éppen olyan politikai ténykedés, mint minden más államközi ügy, azzal a különbséggel, hogy egyik esetben az állampolitika békés eszközöket alkalmaz, a másikban — ezekből kifogyva — az *erőszak* eszközhöz folyamodik. *A hadsereg tehát háborúban*

is csak állampolitikai eszköz, nem pedig állam az államban. A politikai érdek háború alatt se szünetel, mint ezt a rövid háborúk hatása alatt feltételeztük, hanem ellenkezőleg, mindenkor fő mozgatóerőként működik.

Hasonlóan derült ki a hosszú háború alatt, hogy a modern harc *állami lét- vagy nemlét-küzdelem*, amely az állami élet minden ágazatára kiterjed, úgyhogy az ellenség megverését nemcsak a fegyverek döntik el, hanem az egyszersmind párhuzamos politikai és gazdasági mérkőzés is, mely utóbbi annál mélyrehatóbban érvényesül, minél több idő áll rendelkezésre, hogy érvényesülhessen.

Ha tehát a modern háború tapasztalatait kutatni akarjuk, nemcsak azt szabad vizsgálnunk, ami katonai sikert vagy balsikert hozott, hanem fel kell tárnunk mindazoknak a tényezőknek működését is, amelyek a háborút eldöntötték, vagy annak eldöntésére alkalmasak lehettek volna.

A *döntés*, tehát a kritika legmagasabb nézőpontjából próbálom most már a fontosabb haditapasztalatok megvilágítását.

Mellőzendőnek vélem most a bár életbevágóan fontos politikai és gazdasági tapasztalatok külön méltatását és azokkal csak annyiban foglalkozom, amennyire ezt a katonai tapasztalatok feltárása szükségessé teszi.

A hadvezetés művészet, egy élő gépezet irányítása, amelynek működése aztán katonai szaknyelven kifejezve, *stratégiailag, hadműveletileg és taktikailag* érvényesül. A nagy háború katonai tapasztalatait is ebből a három szempontból lehet elbírálni. Kétségtelen, hogy a *legfontosabb tanulságokat stratégiai téren nyertük*. Legfontosabbak azért, mert „stratégia” elnevezésen foglaljuk össze a hadvezetés legmagasabb vezéri üzemét, tehát a hadvezér minden ténykedését, amely a fegyveres mérkőzés eldöntését célozza és így *csak* a stratégiai kutatás tárhatja fel előttünk a világháború menetét olyan szempontból, hogy ez katonailag megnyerhető volt-e, illetve miért nem állott be épp ebben az óriási mérkőzésben a fegyveres döntés?

A mult háborúi, a világegés méreteihez arányítva, csupán néhány százezer főnyi haderő párbajszerű összecsapásai voltak, amelyeknek sorsát, többnyire rövid időn belül, *egy-egy* nagyobb esata döntötte el. Ezen az alapon katonai gondolkodásunk a *rövid mozgó háborúra* volt a multban beállítva és mivel ez többnyire csak sorozatos hadműveleteket mutatott, nem ismerhettük fel mindazoknak a *nem katonai tényezőknek* mélyreható stratégiai befolyását, amelyek a háborúk eldöntésében közreműködnek. Ezek a tényezők a mult háborúiban is

érvényesültek, de nem domborodtak ki annyira, hogy a vezetés békenevelésében, a csapat kiképzésében, a háború előkészítésében és a haderő szellemében nyomot hagyhattak volna. Melőzve a politikai és gazdasági tényezőket, a mult tanulmányozásánál ritkán is emelkedtünk a kritikai szemlélet legmagasabb fokára. Rendszerint csak a harcászati tapasztalatokkal foglalkoztunk, de elhanyagoltuk a stratégiai kutatást és így nem tudtuk a háborús élet minden lüktetését elsősorban a háború *eldöntése szempontjából* mérlegelni. Ennek következményeként a lezajlott harcok alatt nem ismertük fel idejében azoknak a *katonai tényezőknek stratégiai* kihatását sem, amelyek a világháború hadműveleteit holtpontra juttatták. A hadieszközök újszerű tömegalkalmazása, az idő, az élő erő technikai kiegyensúlyozása, a frontok megmerevedése, az új fegyverek és az új haremódor látszólag csak harcászatilag, tényleg azonban mind *stratégiailag* érvényesültek anélkül, hogy a hadvezérek az utóbbit azonnal felismerték volna és ezt az érvényesülést idejében, a vezetés merészségével, fokozott rizikóvállalással, találmányossággal, a helyzetnyújtotta pillanatnyi előnyöknek napoleonszerű kiaknázásával, stratégiailag ellensúlyozni tudták volna. Ez természetesen nem akar szemrehányás lenni a nagy háború vezéreivel szemben, mert ezek mind nagy tudású, kiváló katonák voltak, csak nem volt meg náluk a helyzetek *clair voyance*-szerű felismerése, ami azonban Isten adománya s egy Hannibált, Caesárt, Nagy Frigyet, Napoleont, vagy az idősebb Moltkét halhatatlanná tette, amit azonban megtanulni nem lehet.

Pedig a stratégia alaptételei egyszerűek, általánosan ismertek és abban foglalhatók össze, hogy *a politikai akaratunk érvényesülését gátló ellenséget fel kell keresni és meg kell semmisíteni*. Amilyen egyszerű ez a stratégiai követelmény a teoriában, épp olyan nehéz annak gyakorlati végrehajtása, mert ha nem az lenne, minden képzett katona egyúttal jó hadvezér is volna. Azt, hogy a kitűnő katona egyszersmind még nem jó vezér, legjobban az a tény bizonyítja, hogy a világmérfközés 4½ esztendei küzdelmében az összes hadvezérek — bár ez irányban mindent megkíséreltek — mégse tudtak katonai döntéshez jutni.

Ez a kudarc azzal magyarázható, hogy *a vezetés a hadműveleteket nem bírta a stratégiai sikerig fejleszteni*, mert sohase tudta azt a két előfeltételt megteremteni, amely a stratégiai döntéshez elkerülhetetlen. Emé feltételek egyike az, hogy *a döntést mindig olyan helyen kell keresni, hogy az kihatásában az ellenséget a további fegyveres ellenállás lehetőségétől megfossa*, vagy őt annak meddőségéről meggyőzze.

A második feltétel pedig abban foglalható össze, hogy *a döntés helyén annyi erővel kell rendelkezni, amennyi jó vezetés mellett a kitűzött cél elérésére — az ellenfél minden ellentézkedése ellenére is — elegendő.*

Különösen az első feltétel megvalósítása, *a döntéskeresés helyének megválasztása*, nem alapul tisztán katonai megfontoláson; megítélésében — különösen több arcvonalon vívott háborúban — mélyrehatóan, sokszor irányítóan és dominálóan, állampolitikai tényezők működnek közre. A hadvezér ennél fogva a mai modern háborúban már nem lehet politikai iskolázottság nélkül, éppúgy, mint a vezető államférfiaknak az állampolitika stratégiai kihatását katonai értelemben is ismerniök kell. Igaz, hogy az állampolitikai megfontolások csak nagy irányokat, vagyis azt az ellenfelet mutathatják meg, amelynek leverésével, vagy azt a helyet, amelynek birtokbavételével, a kitűzött cél elérhetőnek látszik és viszont csak a stratégiai vezetés lehet aztán hivatva az adott ellenféllel szemben, vagy a politikailag döntőnek jelzett helyen, azoknak a hadvezetési rendszabályoknak alkalmazására, amelyek az ellenség megsemmisítését eredményezhetik. *A politika és a hadvezetés azonban mégis annyira egymásba kapcsolódik, hogy kölcsönös megértés nélkül hadsíkert el se gondolhatunk.*

A stratégia és a politika kölcsönhatásának felismerése se újkeletű. A múltban is csak az a hadvezetés ért el igazán nagy eredményeket, amelynek irányítói elsősorban nagy államférfiak is voltak. Caesár, Nagy Sándor, Nagy Frigyes, Napoleon stb. nemcsak hadvezérek, de elsőrangú politikusok is voltak; ott pedig, ahol a hadvezérek távol álltak a politikától, mint például 1866-ban és 1870/71-ben az idősebb Moltke, a világháborúban pedig Foch, Petain, Haig stb., ott a Bismark, Clemenceau, Lloyd George vezette állampolitika a hadvezetést is irányította. Ahol pedig az állampolitika párhuzamosan haladt a hadvezetéssel, mint például az Osztrák-Magyar monarchiában, a Német birodalomban és Oroszországban, a kölcsönös meg-nemértés és széthúzás végzetes kudarcot hozott. A háború utáni memoáriródalom ezeket a viszonyokat számos példában pregnánsan mutatja be. Például I. Ferenc József, II. Vilmos és a cár a hadvezetést és az állampolitikát *különálló reszortnak tekintették* és útját állották annak, hogy ennek a két reszortnak vezetői egymásra a körülmények követelte befolyással lehessenek. Ebből kifolyóan a két reszort között a háború folyamán annyira nőtt az antagonizmus, hogy a hadvezetés és a külügy egymást alig tájékoztatták. Egyik volt magyar miniszter emlékiratában találjuk azt a

jellemző leírást, hogy egyik kérdésben a hadsereg főparancsnokságához fordulva, azt a rendreutasítást kapta, hogy csak nem képzeli, hogy a hadsereg főparancsnoksága az ő intencióit a külügynek fogja elárulni; viszont mikor ez ügyben a külügyhöz fordult, ahol a főparancsnoksággal homlokegyenest ellenkező felfogás uralkodott, amelyet az illető miniszter az utóbbival közlendőnek tartott, szintén azt a feleletet kapta, hogy a külügy szándékait idő előtt nem közli a főparancsnoksággal.

A vezetés ilyen egészségtelen szétágazásának kútforrását elsősorban abban kell keresnünk, hogy a régi kutatás a hadvezetés és politika kölcsönhatásait nem domborította ki és nem nagyon tett különbséget „állam“- és „párt“-politika között és így a „politikát“ mint fogalmat diszkreditálta. A katonaság például teljesen el volt tiltva minden politikától. *Ez a rendszabály igen helyes* és fegyelmi szempontból azt célozta, hogy a haderő a veszekedéssel és széthúzással telt belső pártpolitikától távoltartassék. A tilalomnak azonban nem kellett volna vonatkoznia a katonai vezetésnek és az államkormányzatot felölelő politikának egymáshoz való viszonyára, mert a hadvezetés és a politika már békében is szoros kölcsönhatásban állanak és azt, hogy katonailag, valamint politikailag készületlenül keveredtünk a világháborúba, sajnos, nem utolsó sorban annak köszönhetjük, hogy vezetőink ezt a kölcsönhatást nem ismerték, az állami életet reszortszerűen kezelték, miáltal katonai vezetőink épp úgy ki voltak rekesztve a politika berkeiből, mint a politikusok a hadvezetésből. Hogy egyebet ne említsek, a német birodalmi kancellár a háború kitöréséig nem tudta, hogy a német felvonulási terv a belga semlegesség azonnali megsértésével jár. Ez a helyzet a háború hatása alatt se javult és végeredményben az összeomláshoz juttatott.

Igaz, hogy *úgy a katonai, mint a politikai vezetés művészet*, amely iskolaszerűen amúgy se tanulható meg. A sikert, mindkét irányban, elsősorban a rátermettségből fakadó ama zsenialitás biztosítja, amelyet Isten adományaként tisztelni és csodálni szoktunk. Amíg ez a vezetés — mint a multban általában — primitívebb eszközökkel dolgozhatott, addig a zsenialitás isteni szikrája is csak a rátermettségből fakadt, közvetlenül érvényesülhetett és így a hadvezér zseniális irányítása egyedül is eldönthetett csatákat és hadjáratokat. Azonban a mai modern korban a politikai, katonai és gazdasági gépezet komplikáltsága ennek a zsenialitásnak megnyilvánulását is igen megnehezítette, mert *a mai vezérnek, a rátermettségén kívül igen alapos iskolázottsággal is kell rendelkeznie;*

sőt a nagy háborúban a magunk kárán tanultuk meg, hogy ez az iskolázottság nem állhat meg a katonai szakmánál, hanem ki kell terjednie politikai és gazdasági térre is. Mert minél magasabb a vezetés, annál mélyebben kell ismernie mindama tényezőket, melyek az államigazgatást és vele a hadvezetést is befolyásolják. Ezek a tényezők lehetnek ugyan elvétve tisztán katonai, politikai, vagy gazdasági természetűek is, többnyire azonban ez a három irány annyira egymásba kapcsolódik, hogy eredményes felsőbb vezetés egyik téren se képzelhető már el, ha ezen tényezők lényegét és kölcsönhatásait nemcsak a vezérek, hanem a vezetésben közreműködő segédapparátus is alaposan nem ismerik.

A nagy háború szolgálta néhány példával legyen szabad ezt illusztrálni.

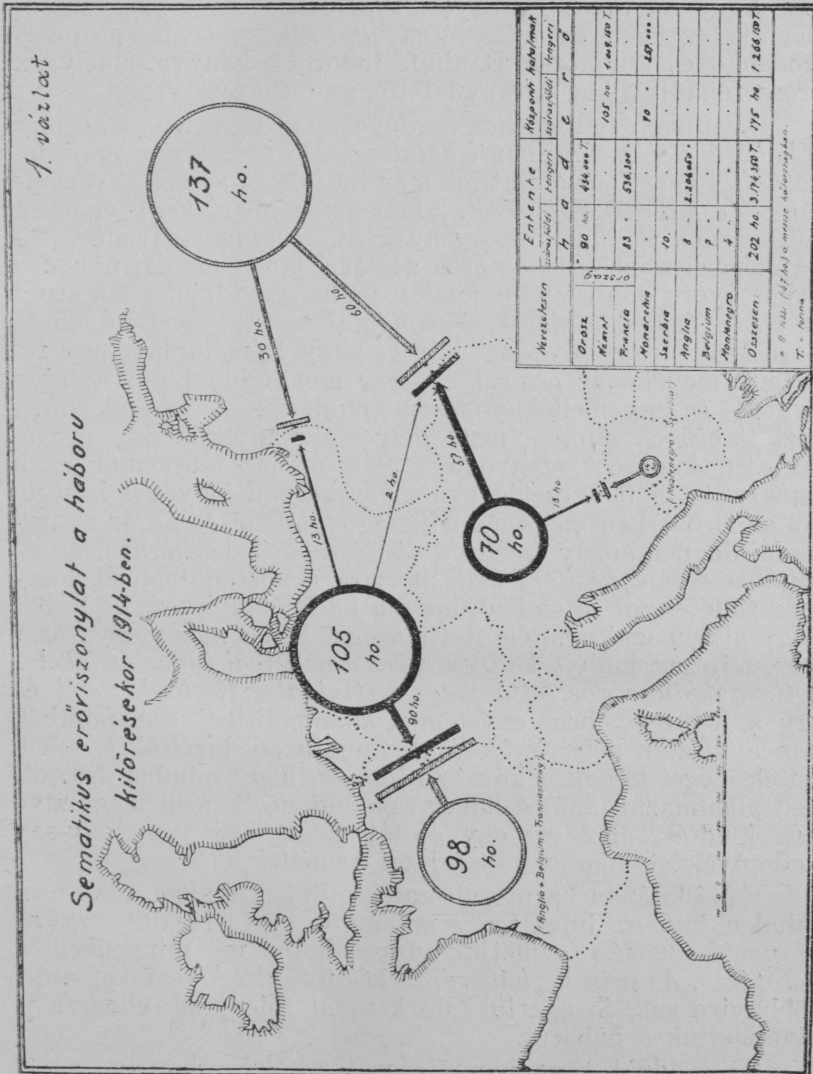
A szövetséges központi hatalmak 1914-ben három ellenséges csoporttal, még pedig a Balkánon Szerbiával és Montegróval, északon Oroszországgal, nyugaton pedig az egyesült francia, angol és belga seregekkel keltek harcba.² Katonailag a belső vonalon harcoló Auszria-Magyarországnak és Németországnak tulajdonképen egyszerű volt a stratégiai feladata és ha nem két önálló, független országról, hanem például valamely birodalmi egységről lett volna szó, a hadvezetékétségkívül arra törekedett volna, hogy túlerővel a legveszedelmesebb ellenfelet lererje s addig többi ellenségét halogató harcokban kösse le. Amilyen egyszerű ez a katonai megállapítás a például vett birodalmi egység esetében, épp oly nehéznek és kudarcra teljesnek bizonyult szövetségi alapon.

A szövetségesek ugyanis egy kérdésben se egységesen, hanem párhuzamosan haladtak. A vezetőség az általános helyzetet inkább csak ösztönszerűen és egyéni, de sem magasabb katonai, sem pedig magasabb politikai szempontból át nem érezte és ha helyesen választotta is meg azt a helyet, ahol a háború eldönthető volt, ezt a döntést se politikailag, se stratégiailag nem alapozta meg. Vigasztal szolgáljon, hogy ezek a hibák, már többnyire a koliciós háborúk jellegében rejlenek, ahol állami és személyi presztiziskérdések a múltban is többnyire a vezetés és felfogás egységességét ásták alá.

Az általános helyzet megítélése és fölismerése 1914-ben nem volt valami nagy probléma, mert a háború kitörésével a legveszedelmesebb ellenfelet nem kellett kutatni. Ebben az irányban a nézet úgyszólván egységes volt. Katonák és politikusok, valamint a kövélemény mindnyájan érezték, hogy akivel először végezni kell, az nem lehet más, mint a katonailag gyorsan kész, kitűnően felszerelt, kiképzett. revanche-

² 1. vázlat.

támadásra nevelt *Franciaország*. Nem változtat ezen a háború utáni kritika, amelynek egyes reprezentánsai ezt az elsősor-

ban leküzdendő ellenfelet utólag Oroszországban vélik fölismerni. Mert bármilyen érvekkel próbálják is ezt igazolni, minden érvelésük meddővé válik, ha valószínűnek ismerjük

el azt, hogy az orosz a központi hatalmak egyesült seregei elől kitér és döntő harcokba nem bocsátkozik mindaddig, amíg a francia és angol nyomás nyugatról nem érvényesül. Pedig azt, hogy az orosz — egyesült német, osztrák-magyar fő-támadás esetén — ezt tette volna: igazolja az idevágó memoár-irodalom és különösen Daniloff tábornok könyve, amely az orosz főhadiszállás ezirányú felfogását tükrözi vissza.

Bármilyen felfogáshoz csatlakozunk ma, a tény az, hogy *a háború elején a központi hatalmak Franciaország gyors leverésétől várták* és amint ma már tudjuk — joggal is várhatták — *a háború eldöntését*. Ahelyett azonban, hogy ennek a felfogásnak logikus folyományaként, a nyugati frontot főharc térnek minősítve, az erők zömével ott *stratégiai támadás* útján gyors döntésre törekedtek volna, egyidejűleg az orosz és szerb mellékharctereken *stratégiai védelem* mellett, döntő harcoktól tartózkodva, azt láttuk, hogy Németország egy fő- és egy mellék-, az osztrák-magyar monarchia külön szintén egy fő- és egy mellékharctéren vonult fel. A vezérek, megosztott erővel, mind a négy helyen támadtak és így természetesen kudarcot szenvedtek. Min múltott most már ez a kudarc, ha a hadvezetés Franciaországban helyesen ismerte föl az elsősorban megsemmisítendő ellenfelet és ha az a *stratégiai dogma*, amely szerint *a döntésre*, még kockázat árán is *minden erőt egyesíteni kell*, annyira a köztudatban él, hogy még föltételezni se szabad, hogy a hadvezetőség ezt ne tudta, vagy alkalmazni nem óhajtotta volna. Nincs más magyarázat erre, mint az, hogy *a hadvezéreket a politikai tudás és iskolázottság hiánya fosztotta meg a stratégiai tisztánlátástól* és így a helyzetet nem egyetemes állampolitikai szempontból, hanem tisztán helyi katonai szempontokból bírálták el. Nem tettek eleget annak a követelménynek, hogy minden erőt ott kell alkalmazni, ahol a háború eldönthető, hanem megosztva oda küldték, ahol egy-egy csatát megnyerni vagy egy-egy hadműveletet sikeresen befejezni reméltek.

Egyáltalában ha ma visszatekintünk a multra, majdnem minden kudarc, hiba, vagy mulasztás kútforrásait arra az *alapvető tévedésre* vihetjük vissza, hogy mi mindenben a „*csatára*“, de nem a „*háborúra*“ készültünk. A csatákat azért többnyire meg is nyertük, de katonai fölényünk ellenére is elvesztettük a háborút.

Ha például Franciaország volt az elsősorban leverendő ellenfél, akkor stratégiai értelemben a közös háborúban a nyugati front Ausztria-Magyarország számára is főharc tér volt. Nem Németország akarta Franciaországot és a monarchia Oroszországot megverni, hanem mindketten meg akarták az

ententeval szemben a háborút nyerni. Ehhez pedig először Franciaország — és ha ez sikerült — Oroszország leveretése vált szükségessé. Ezt a szövetségesek igen helyesen fel is ismerték, de stratégiailag ehhez a felismeréshez nem alkalmazkodtak. Nem gondolták meg, hogy nyugati döntéssel a háborút, minden emberi számítás szerint, közösen megnyerik. Viszont nyugati döntő vereséggel még akkor is elveszett a közös mérkőzés, ha netalán egyidőben a mellékharctereken katonai sikerek mutatkoztak volna. Ilyen stratégiai megfontolás alapján nélkülözhetővé kellett volna tenni némely osztrák-magyar haderőket abból a célból, hogy ezek a német szövetséggel karöltve, a nyugaton közösen felismert fő-
küzdőtéren, a döntés gyors kivívásánál közreműködjenek. Ma már tudjuk, hogy ha a német hadvezetőségnek a marnei csatában még egy hadsereg állott volna rendelkezésére, akkor a döntés vele a háború eredménye is, más lehetett volna. *Ez a hadsereg pedig, stratégiailag nélkülözhetően, a Balkánon állott.*

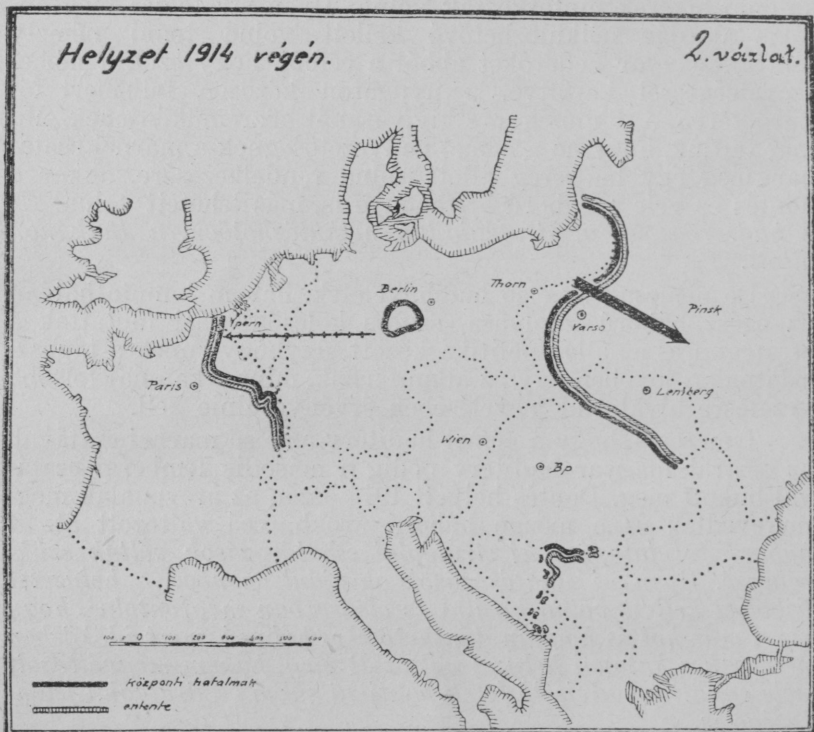
De nemcsak az első hadműveletek, hanem kimutathatóan az egész háború lefolyása, szoros kölcsönhatást mutattak a stratégiai és az állampolitika között, úgyhogy ennek a tapasztalatnak a jövőben úgy az államférfiak, mint a katonai felsőbb vezetésre hivatottak nevelésében érvényesülnie kell.

Ismeretes, hogy a német haditerv az első marnei csatával, az osztrák-magyar haditerv pedig a második lemergi csatával bukott meg. Döntés helyett 1914 őszén az arcvonalak megmerevedtek és a mozgó háború árokharccá változott át. *A háború folytatására új stratégiai elhatározások váltak szükségessé. Ilyen új elhatározások alapjául azonban a helyzetet újból el kellett volna bírálni és elsősorban megfontolni, hogy most már hol és hogyan dönthető el a háború, mert időközben nemcsak a katonai helyzet változott meg, hanem megváltozott vele együtt a hadviselő felek politikai súlya és stratégiai jelentősége is.*

A háború kezdetén Franciaország volt kétségtelenül a legveszedelmesebb ellenfél. Megsemmisítése nem sikerült: azonban véres harcokban annyit szenvedett és olyan sok területet veszített, hogy az 1914. évi őszi harcok után frontját tarthatta ugyan, sőt a német nyomás enyhülése esetén, megfelelő erőfeszítés mellett, talán helyi sikereket is érhetett volna el, *mindamelllett jó ideig a háború eldöntését célzó nagy stratégiai hadműveletekre aligha volt alkalmas.* Alaposan megváltozott azonban a helyzet a keleti harctéren. *Oroszország most bontotta ki csak igazán félelmetes erejét, amely alkalmasnak látszott arra, hogy a központi hatalmak megtépázott keleti sere-*

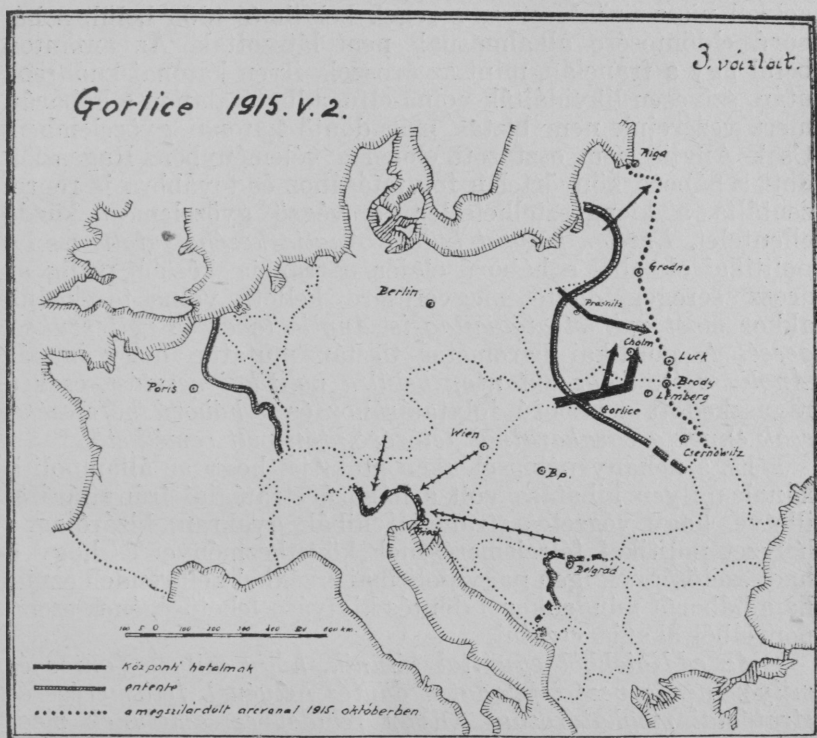
geit végleg összeroppantsa és azzal a háborút el is döntse. Az antant is ilyen értelemben ítélte meg a helyzetet és az orosz gőzhenger nyomásától és mindent elsöprő erejétől várta immár a végső győzelmet. Stratégiai mérlegelésben ezzel Oroszország és Franciaország helyet cseréltek, mert most már az előbbire szállt a legveszedelmesebb ellenfelet képviselő katonai és politikai feladat, szerep és súly.

Ennek a politikai eltolódásnak stratégiai folyománya-

ként, 1914 ősze óta, a központi hatalmak számára Oroszország vált főellenféllé és a keleti arcvonal főharcterré. A német hadvezetőség ezt, sajnos, nem ismerte fel idejében. Nem ismerte fel a friss erővel rendelkező Oroszország veszedelmes voltát, de nem ismerte fel katonailag sem azt a helyzetet, amelybe ez az ország sodródott. *Kétségtelen, hogy 1914 őszén az orosz hatalommal politikailag állt, vagy bukott az antant és ezzel részünkre a háború folytatására a stratégiai alap is adva volt; sőt ez esetben ezt az alapot tisztán katonai megfontolások is megadhatták volna, mert az orosz haderők elhelyezkedése a*

legmerészebb stratégiai elhatározásokat hívta ki. Seregeik az északi tengertől óriási félkörben, Krakkón át, végig a Kárpátokon az oláh határig lekötve, harcokban állottak és ezzel megszűnt számukra az a lehetőség, hogy mint 1812-ben, a nekik szánt csapás alól végtelen területeikre térjenek ki, amit terveztek és sikerrel meg is tehetek volna, ha a központi hatalmak a háború elején egyesült erővel ellenük fordulnak.

Képzeljük ellenben el, hogy mi történt volna akkor, ha a német hadvezetőség 1914 őszén tekintélyes új alakulatait Ypern helyett Thorn-felé viszi és onnan a nehéz harcokban álló orosz erők hátába támad.³ Az embernek összeszorul a szíve, ha egy ilyen áttörés stratégiai kihatását elképzeli és annak következményeit lelki szemei előtt felsorakoztatja, még akkor is, ha a tehermentesítő francia-angol támadások nyugaton talán sikerrel és tényereséggel is jártak volna. Kétségtelen,

³ 2. vázlat.

hogy a világhelyzet 1914 őszén soha többé vissza nem térő stratégiai-politikai lehetőséget nyújtott, amelyet az irányadó legfelsőbb német hadvezetés fel nem ismert.

1915-ben ismét változott ezen a téren a helyzet.⁴ Gorlicével Oroszország politikai jelentősége is porba hullott. A szövetségesek, sorozatos harcokban, súlyos csapásokat mértek az orosz haderőre és bár ezt stratégiai értelemben döntően meg nem verték, mégis annyira megtépázták, hogy az óriási veszteségekkel visszaözönlő orosz seregek belátható időn belül, a háború eldöntésére alkalmasnak nem látszottak. Az antanton belül úgy a franciák, mint az oroszok, ilyen katonai kudarcok után, szívesen likvidálták volna elfogadható alapon a háborút, mert vezéreink nem bíztak már döntő katonai győzelemben. Csak Anglia nem osztozott ebben a véleményben. Ragaszkodott a háború könyörtelen folytatásához és továbbra is reprezentálta a kiengesztelhetetlen, a végső győzelemért küzdő ellenfelet. *Ezzel a helyzet kulcsa Anglia kezébe jutott. És ha politikai okokból a háború elején a francia, később pedig az orosz seregek döntő megverésére kellett volna törekedni, akkor most már stratégiailag is Anglia leverése vált szükségessé.* A politikai barométer tisztán mutatta, hogy immár *Anglia vette át az antanton belül a politikai vezetést, csak ő ragaszkodott a háború folytatásához és a háború befejezése, csak ennek a vasakaratnak letörése után volt remélhető.*

Ez a néhány példa élénken mutatja, hogy az állampolitikának milyen kihatása volt a háború stratégiai irányítására, illetve, hogy végzetes stratégiai hibák gyakran, kizárólag a helyzet politikai félreismerésének következményei és hogy a hadvezetésnek igen nagy politikai érzékkel kell rendelkeznie, ha a háborút mindenkor a döntés kivívása lehetőségének szempontjából akarja vezetni.

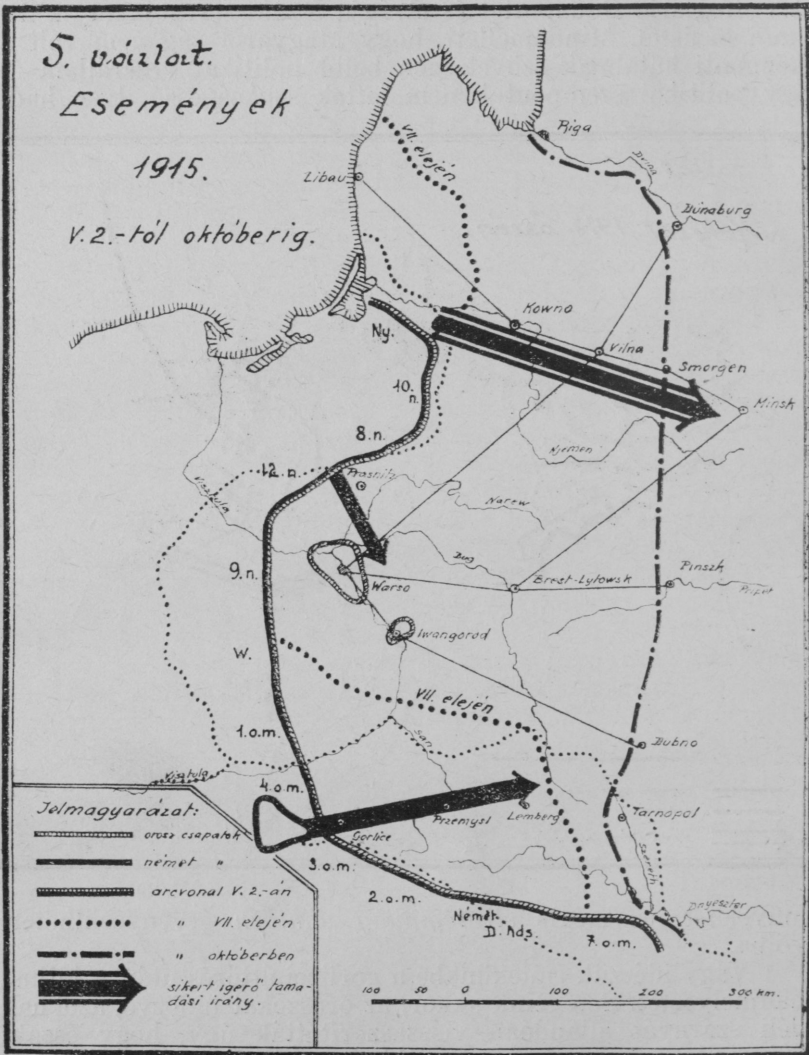
Az eddigiekből egyúttal kitűnik, hogy milyen fontos és milyen nehéz vezéri feladat a döntés helyének felismerése és stratégiai meghatározása. Olyan feladat ez, amelynek megoldása, amint láttuk, politikai tudást is kíván. Természetes, hogy ez a tudás csak egyik tényezője a katonai megfontolásnak, mert amint volt olyan helyzet, amelyben a döntés helyének meghatározását *tisztán politikai* megfontolás diktálhatta, éppen úgy adódott számos olyan helyzet is, amelynek *tisztán katonai felismerése* is stratégiai döntéshoz juttathatott volna.

Hivatkozom itt például az 1914. évi őszi helyzetre,⁵ amikor sergeink Krakó irányában nem a legnagyobb rendben hátráltak, a Kárpátok pedig szinte védtelenül nyitva állottak az

⁴ 3. vázlat.

⁵ 4. vázlat.

a német legfőbb hadvezetőség, Conrad és Hindenburg tanácsa ellenére, egy ilyen támadás stratégiai kihatását félreismerve,

nem Kownó irányában, hanem rövid célkitűzéssel, Prasznicznál törte át az orosz frontot és ezzel ugyan szép helyi sikert, de semmiféle stratégiai döntést nem ért el. *A kownói támadási*

inány választása pedig tisztán katonai megítélés folyamánya lehetett volna.

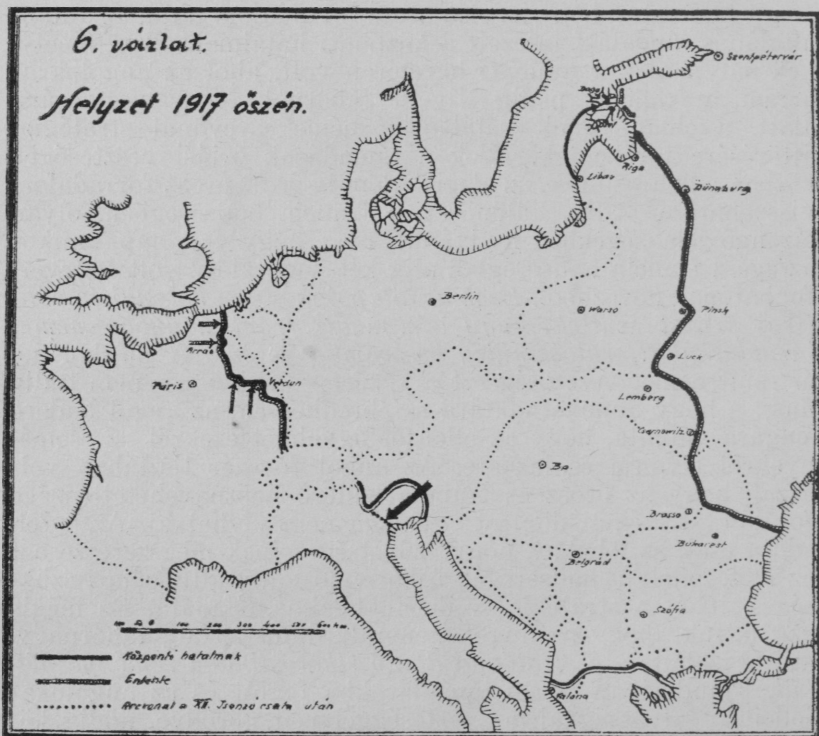
Előbb stratégiai támadást és stratégiai védelmet említetem. Ez a két fogalom nem jelenti azonban a stratégiai támadásból, vagy védelemből fakadó feladatoknak kizárólag támadó vagy védőleges végrehajtását, hanem jelenti a stratégiai döntésre, vagy nem döntésre való törekvést.

Jobb megértés végett legyen szabad az 1917-i hadműveletekből egy olyan példát kiragadnom, amelyben a vezetés a stratégiai védelmet erőteljes és szívós támadásokkal oldotta meg.⁷ Ismeretes, hogy az első orosz forradalom után, az antant általános támadást intézett a központi hatalmak ellen, amelynek súlypontja a nyugati harctéren volt, ahol az angolok az arrasi, a franciák pedig Nivelles táborkok főparancsnoksága alatt, a champagnei csatában a német arcvonal stratégiai áttörésére törekedtek. Ezek a támadások óriási veszteségek közben meghiusultak, az elégedetlenség és az orosz forradalom visszahatása pedig, különösen a francia hadseregben, olyan lázongó jelenségekben nyilvánult meg, hogy volt nap, amikor az egész francia hadseregből alig két hadosztály volt fegyverfoghatónak nevezhető. *Ezek az állapotok olyan katonai és politikai krízist szültek, hogy a nyugati front nagyobb német támadás alatt, valószínűleg összeomlott volna.* A máskor jól értesült német vezetés ezt a krízist — sajnos — nem tudta meg; s hogy annak tudatára se ébredhessen, az angol haderő magára vállalta, hogy az ellenfél figyelmét ezekről az eseményekről elvonja és lekösse. Az angol fővezér tisztában volt azzal, hogy az orosz és francia haderő hasznavehetetlensége folytán, stratégiai döntést egymaga nem vívhat ki. Az ő feladata csak az lehetett, hogy szövetségeseinek megszerezze azt az időt, amely a hadseregek újból való talpraállításához szükséges, tehát a stratégiai védelem tipikus feladata. És mégis azt láttuk, hogy az angol generalissimus, Haig tábornagy, szinte izoláltan, *a stratégiai döntő siker minden reménye nélkül,* Flandriában óriási támadásokba fogott és az angolokat jellemző szívóssággal, a veszteséggel nem törődve, addig kötötte le a német nyugati haderőt, amíg a francia hadsereg gyeplője ismét a vezetők kezébe jutott.

Lássuk most már, hogy *milyen eszközökkel törekedett a vezetés a döntésre kiválasztott helyeken a katonai siker kiküzdésére,* mert a döntés helyének jó, vagy rossz megválasztása egymagában még nem döntő eredmény, hanem annak csak jó alapot ad.

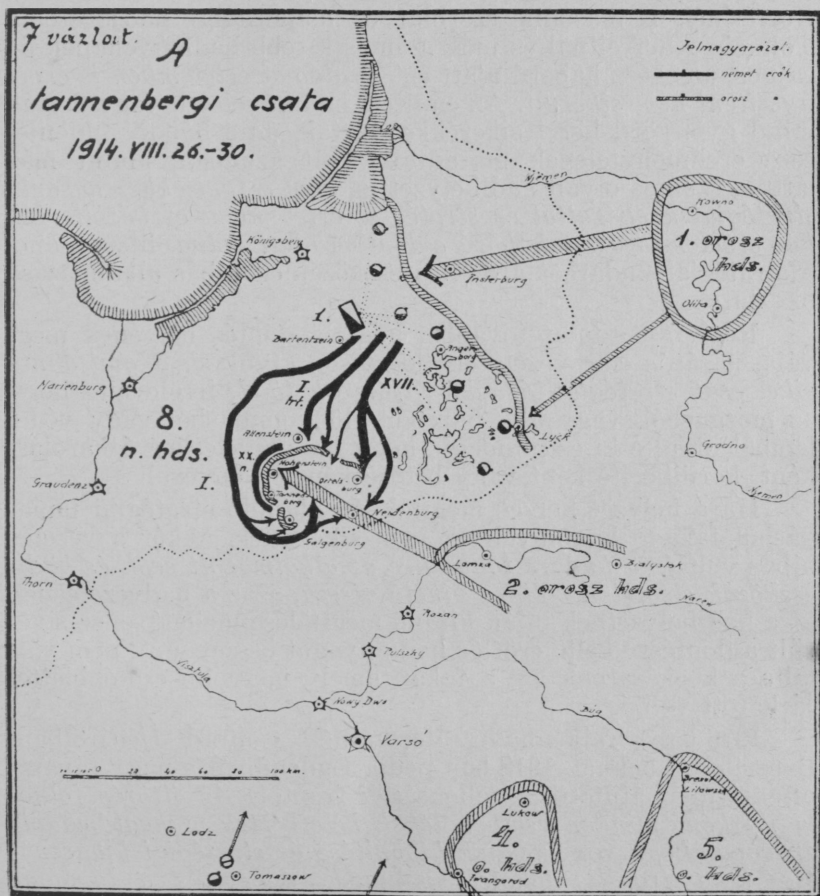
⁷ 6. vázlat.

A haditapasztalatok azt mutatták, hogy mihelyt a legfelsőbb vezetés azt a területet kiszemelte, ahol akcióitól stratégiai döntést remél, akkor ott a siker érdekében mindazon eszközök egyesítéséről és fölényes alkalmazásáról is gondoskodnia kell, amelyek a katonai döntést lehetővé teszik. Ez a gondoskodás teoretikusan abból áll, hogy a *döntő harcban az összes élő erő és minden hadigép, helyi túlerővel igénybe vehető legyen*, kivéve azokat a biztosításra szánt legesekélyebb erőket, amelyeknek kikülönítése nélkül a döntő küzdelem meg

sem vívható. A gyakorlatban aztán ezen elvek sikeres végrehajtásában rejlik a csapatvezetés művészete. Tapasztalat szerint a *főerő és a mellékcélokra alkalmazott erők arányától függ többnyire a siker*. Az erőelosztás ezen aránya azonban meg nem tanulható; ez az a bizonyos „riziko kérdés“, amely inspirációból és zseniális merészségből fakad és csak akkor érvényesül, ha a hadvezérnek a tudáson kívül némi hadi szerencséje is van. Gyönyörű példája a szerencsés erőelosztásnak

Hindenburg tannenbergi csatája 1914 augusztus 27-én.⁸ A német 8. hadsereg az orosz 1. Njemen-hadsereg és a 2. Narew-hadsereg nyomása elől visszavonulóban volt, amikor Hindenburg átesoportosította visszavonuló seregét és a Narew-had-

sereget megtámadta. Ezt a támadást, az egész Njemen-hadsereggel szemben, egy lovashadosztály leplezte és míg az előbbi, nagy német erőket gondolván maga előtt, óvatosan tapogatózva, szinte tétlenségben maradt, addig Hindenburg, Samsonow Narew-hadseregét megsemmisítette; utána pedig a Njemen-hadsereget verte meg. Az erőelosztásnak ez a klasz-

⁸ 7. vázlat.

szikus megoldása tette lehetővé, hogy *a németek 9 gyalog és 1 lovashadosztállyal*, amelyekhez csak Tannenberg után csatlakozott még két hadtest, *31 orosz gyalog- és 9½ lovashadosztályt vertek meg.*

Hasonlóan szerencsés volt hadműveleteileg az erőelosztás Gorlicénél, a második szerbiai és oláhországi hadjáratban. Tolmein-Karfreitnál és még számos kisebb hadműveletnél, de sajnos, az egész háború alatt *ezt stratégiai értelemben is érvényesíteni nem sikerült.* Az említett hadműveletek vagy csaták mind gyönyörű helyi sikerekkel jártak, de a háború eldöntésére eredménytelenek maradtak. Volt azonban, amint már láttuk, számos olyan hadihelyzet is, *ahol a fentiekhez hasonló stratégiai kockázattal és stratégiai értelemben eszközölt rizikós erőelosztással a háború eldönthető lett volna,* illetve, ahol a stratégiai kudarcot a döntés eszközeinek hibás alkalmazása okozta.

Régi tapasztalat továbbá, hogy a döntés helyének megválasztásán a célravezető erőelosztáson kívül, *stratégiai döntő siker csak stratégiai támadás útján érhető el;* irreleváns, hogy az mozgásból, vagy álló harcból, előnyomuláshból vagy védelemből indul-e ki és mindegy, hogy hadműveletileg átkarolás-ként, körülkerítésként vagy betörésként érvényesül.

Ha a helyzet helyes megítélésén alapuló stratégiai támadásból fakadó hadműveletek nem sikerültek, akkor a vezetés hibás volt és *a kudarc többnyire az alkalmazott erők és hadieszközök elégtelen voltára vihető vissza,* azaz a hadvezetésnek — a hadihelyzetnek talán kitűnő megítélése mellett — se sikerült a döntésre kellő erőt és hadianyagot összevonni, nem váltalta a kockázatnak azt a fokát, amely nagyobb erőttöbblettel járhatott volna.

1916-ban Falkenhayn Verdunnál, Conrad Dél-tirolban, Brussilow Lucknál, 1918-ban pedig Ludendorff a nagy tavaszi offenzívánál átütötte az ellenséges frontot. *Az áttörés folyamánként minden esetben lékek keletkeztek a megtámadott arcvonalakban, amelyeknek kibővítése és stratégiai kihasználása katasztrófális lehetett volna, ha a vezetés a támadás krízisének idejében, megfelelő friss erőkkel, azaz stratégiai tartalékokkal rendelkezett volna.* Ma már tudjuk, hogy ilyen tartalékot, különösen egységes vezetés mellett — nem is túl nagy kockázattal — elő lehetett volna teremteni. Sőt, a felsorolt esetek valamennyijénél a stratégiai döntés nemcsak hajszálon függött, hanem kiküzdése még akkor is *sorsdöntőnek* bizonyult volna, ha a vállalat kockázatos voltának következtében, a mellékharctereken folyó hadműveletek nagyobb területveszteséggel is járnak. Általában jellemzi a világháború

összes nagy áttörési csatáit az, hogy a támadó minden esetben kisebb-nagyobb kezdősikert ért el, *amelynek kiaknázása, többnyire stratégiai tartalék hiányán, vagy annak elégtelen voltán múlt.*

Valószínű, hogy a jövő hadvezérei erre a tapasztalatra különös figyelemmel lesznek. *Az átcsoportosuláson alapuló tartalékképzés a jövő stratégiai vezetésnek újszerű problémája, mely azért nem egyszerű, mert ilyen tartalékok megszervezését és alkalmazását lényegesen befolyásolják a modern hadvezetés minden gonddal előkészített, meglepetésen alapuló váratlan hadműveletei és az a tény, hogy a modern harcmodor mellett a hadműveletek legtöbbször, hullámozó sikerrel, napokig és hetekig eltart. A modern fegyverhatás és a csapatszállítás gépesítése és mechanizálása mellett, nem lehet azt a pillanatot vagy azt az időszakot előre megállapítani, amely a döntés szempontjából a hadművelet, vagy a csata krízisének nevezhető; ma nem dönthetünk el háborúkat úgy, amint ezt Napoleon tette, hogy az ellenfél gyengéit felismerve, gárdájának vagy lovastömegeinek latbavetésével percek vagy órák alatt ragadta magához a végső győzelmet.*

A mai tapasztalatok azt mutatták, hogy az az erő, amelyet a hadvezetés valamilyen akció stratégiai eldöntésére igénybe vett, bármilyen nagy is volt, sohasem bizonyult elegendőnek, ha a vezetés a latbavetésnél nem gondoskodott arról, hogy annak sikereit a krízis pillanatában friss stratégiai tartalék kiaknázhassa tervszerűen. Nyilvánvaló azonban, hogy a hadvezetésnek talán egyik legnehezebb feladata az, hogy az ideoda hullámozó harcokban ezt a döntés szempontjából mértékadó krízist felismerje.

A stratégiai tartalék hiánya, illetve a meglévő tartalékok elégtelen volta okozta azt, hogy a világháborúban nem láttunk nagy stratégiai döntéseket és hogy a hadvezetésnek nem sikerült a hadműveleteket mozgásban tartani, illetve a megmerevedett arcvonalakat ismét tartósan mozgásba hoznia. *A hadvezetés úgyanis, az élőerő hiányát nem tudta fokozott rizikóval, merész stratégiai mozgással és megfelelő erőelosztás szervezésével pótolni, hanem erejének fokozását a hadigépek tömegétől és ezeknek romboló hatásától várta. A géptömegek romboló hatására épített vezetés, a stratégia újnak látszó formáját, a „lemorzsolást“ eredményezte és az a kutatás, amely azt vitatja, vajjon a jövőben megsemmisítést vagy lemorzsolást célzó stratégiával küzdhetjük-e majd ki a döntést, ma már terjedelmes irodalmat produkált.*

A lemorzsoló stratégia, amint már kifejtettem, a modern hadigépek tömeges alkalmazásának szüleménye. Eszköze: a

hadigéptömeg, amelynek fokozott igénybevétele — az élő erő kímélése mellett — az ellenfél technikai leküzdését és lelki kifárasztását célozza. És ha a gépek romboló hatása az ellenfél lelki és anyagi ellenállóképességét már megörölte, csak akkor törekszik a stratégia arra, hogy részleges hadműveleti lökésekkel a deprimált ellenfelet megsemmisítse.

A nagy háborúban ez az igyekezet az úgynevezett *anyagcsatát* („*Materialschlacht*“) szülte, amiből sokan azt következtették, hogy a gépek mai tömege és azok romboló hatása mellett, a mozgó hadműveletek a jövőben is lehetetlenné váltak és hogy a *stratégiai döntést megelőzően, előbb az ellenség hadieszközeit meg kell örölni* és ha az így élő és holt eszközeiben meg van puhítva és a lemorzsolás hatása alatt még össze nem roskadt volna, csak akkor lehet nagyobb, távoli célkitűzésen alapuló hadműveleteket megindítani.

Azonban, ha a lemorzsolás lényegét és jövőbeni kihatását mérlegelni akarjuk, nem szabad szem elől tévesztenünk a világháború különleges viszonyait, amelyek alatt ez a harcmodor keletkezett és jelentőségre jutott. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a nagy háború alatt a központi hatalmak a világ-gazdaságból ki voltak zárva és mindazokban a harci eszközökben szűkölködtek, amelyek gyártására belföldön nyersanyag nem állott rendelkezésre, de amelyeknek pótlására és fejlesztésére viszont az antantnak az egész világpiac rendelkezésére állott. És bár végül a központi hatalmak lelkileg és anyagilag tényleg összemorzsolódtak és összeroppantak, ez nem valamely új stratégiai módszernek volt a következménye, hanem a hosszú időtartam és a körülfárás stratégiailag érvényesült, ami évekig tartó háború nélkül hatástalan maradt volna.

Nem lehet tehát a nagy háború lefolyásából arra következtetni, hogy a lemorzsolás vagy megörlés új stratégiai típus és hogy a *jövő hadvezére az elé a probléma elé van állítva, hogy megsemmisítést célzó hadműveletekben, vagy elmorzsolásru irányuló anyagcsatákban vívja ki a döntést.*

A *stratégának mindig az ellenfél megsemmisítésére kell törekednie.* De mivel a modern hadigépek tömegalkalmazásának jellege, a hatást tekintve, bizonyosan a jövőben is a hadianyag mérkőzése lesz, a jövő hadvezetés elsőrangú feladata leendő a géphatás harcászati vagy technikai ellensúlyozása. hogy a gép ismét csak engedelmes harci eszközzé váljék és ne lehessen a hadviselés lüktető stratégiáját meggátló diktátor.

Most áttérhetünk a főbb hadműveleti és taktikai tapasztalatokra.

A stratégiai haditapasztalatokat a háború eldöntése szempontjából bíráltam; a most megbeszélendő tapasztalatokat

ama „rendszer“ vagy „szellem“ szempontjából próbálom boncolgatni, amely a haderő *harcmodorában* kifejezésre jutott.

Mi mozgó háborúra felkészülve és támadó szellemben nevelve, indultunk harcba. Csapataink ettől áthatva, az első hadműveletekben ritka halálmegvetéssel rohanták meg ellenfelüket. Békebeli elképzelésben, a *találkozó harcban* láttuk a csaták főtípusát, amely megfelelő tűzharcban és a tűzfölény kivívása után, a rohamban dől el.

Ez az elképzelés a XIX. század nagy háborúinak tapasztalatainak alapult; nem tartott azonban lépést a technikával és ennek nyomán a tűzhatás fejlődésével. Nem számolt milliós néphadseregek nagy terjedelmével, de főleg nem számolt a tűzhatásnak a hadműveletekre való időbeni kihatásával.

A világháború első csatái is már napokig tartottak, azoknak irányítására azonban a vezetés nevelési tekintetben nem igen volt képesítve, mert elképzelésében és minden vezetői ténykedésében az órákig tartó küzdelmekre volt beállítva. Hasonló szellemben nevelkedett természetesen a csapat is, ami aztán a háború elején abban nyilvánult meg, hogy a tűzhatással nem gondolva, törtetett előre és vagy már előnyomulása közben elvérzett, vagy csak óriási veszteségek árán jutott a rohamhoz.

Ez a harcmodor, amely természetesen nemcsak nálunk, hanem a többi frissebb haditapasztalatokkal nem rendelkező hadseregeknél is meg volt, az első hadműveletek horribilis veszteségein visszatükröződik. Például az osztrák-magyar haderő, amely 1914 augusztus havában milliós létszámmal szerepelt az orosz fronton, négy hónap után, noha a határországnak minden kéznél levő pótlását felemésztette, már csak 270.000 harcost számlált.

De maga a csapat épp úgy, mint annak minden rendű parancsnoka, ebben nem valamely évtizedes — saját hibáinkon kívül eső — *maradi „rendszer“ bukását*, hanem csak a „vezetés“ hibáit látta. *Ez a felfogás, minden hadseregnél, harcászati rendszerváltozás helyett, a parancsnokok tömeges felmentésében nyilvánult meg.* Joffre például csupán augusztusban 2 hadsereg, 7 hadtest és 24 hadosztályparancsnokot mentett fel állásától, pedig világos, hogy ezek néhány nap alatt nem változtathatták meg a hosszú nevelésben gyökeret vert harcmodort, még akkor se, ha annak meg nem felelő voltát felismerték volna. *Ez a tapasztalat óvatosságra int a jövőre nézve is.*

Ma már különben is tudjuk, hogy az *új fegyverek hatása*, úgymint: ismétlő fegyver, géppuska, gyorstüzelő és nehéz tábori tüzérség, repülő, kémiai és villamossági fegyverek,

tankok, valamint a *háborúnak — elképzelésünktől elütő — új formája*: a megkerülhetetlen milliós seregek, a tábori erődítmények szerepe a mozgó csatában, az állásharc jelentősége, a tűzharc hosszadalmassága, a hadműveletek időtartama, a hadigépek fokozott romboló hatása, a bizonytalanság, stb., csupa olyan tényező volt, amely békebeli fogalmainkban nem szerepelt, de azután a háborúban állandóan *harcászati változásokra* és ezzel kapcsolatosan *áttanulásra* kényszerített. Ez az átтанulás a háború elején bizony csak lassan haladt, mert erre sem a tisztikar, sem pedig a csapat nevelve nem volt és az újat csak akkor fogadta el, ha annak célszerűségéről, a saját kárán, véres veszteségek árán győződött meg.

Természetesen idő és távlat kell ahhoz, hogy az ember ma ítéletet mondhasson, nem a taktika megváltozott alakzatairól, hanem arról a rendszerről és szellemről, amely akkor a csapatot mozgatta és áthatotta. Ma szinte úgy látszik, hogy a béke kiképzés nevelte támadó és rohamszellem, egyrészt az első idők véres veszteségei nyomán, másrészt a hamarosan felismert árokharc nyújtotta védelem hatása alatt, ideig-óráig az ellenkezőbe csapott át és a csapat szívesen ragaszkodott kiépített állásához. Ez a szellemváltozás 1914 őszén bizonyára nagymértékben járult hozzá a frontok megmerevedéséhez is. Kétségtelen, hogy a csapatban, a kezdet nagy véráldozatai után, csak akkor kapott ismét erőre az elán és a frissesség, amikor a megváltozott tüzér-taktika a könnyebb előrejutást lehetővé tette.

Ezzel az élőerő kímélése a harc és vele együtt a taktika vezetőmotivumává vált és egyrészt a védelmet nyújtó árok várszerű kiépítéséhez, másrészt a romboló eszközök gyarapításához, tökéletesítéséhez és hihetetlen tömegekben való egyesítéséhez juttatott. Ennek következményei aztán a támadásnál abban nyilvánultak meg, hogy a gyalogság előnyomulát napokig tartó romboló tűz, vagy olyan tűzgyejesítés előzte meg, hogy a tulajdonképeni támadás csak akkor indult meg, amikor az ellenfél védelmet nyújtó állása már romokban hevert. A védelem ezzel szemben először állásainak fokozott kiépítésével, hadigépeinek gyarapításával és tömeges alkalmazásával, idővel — s mivel tapasztalatszerűen a legerősebb állás sem bizonyult bevehetőnek — az első védővonallal párhuzamosan épített több védőállásról gondoskodott. Amint tudjuk, ez a kölcsönös igyekezet, a hadigépek tömeges alkalmazása mellett, az idegőrlő anyagcsatákat szülte, amelyek hihetetlen anyag és véráldozattal jártak, *anélkül azonban, hogy stratégiailag döntő eredményhez vezettek volna*. A hadvezetőség ezt fel is ismerte és buzgón törekedett arra, hogy a

védővonalak áttörésével a megmerevedett frontokat ismét megmozdítva, élő erőit a hadigépek egyesített hatása alól kivonja. Kifejtettük már, hogy ez végeredményben azért nem sikerült, mert a krízis pillanatában hiányzott az áttörés kiaknázására szükséges erő. A megmerevedett arcvonalak áttörését célzó erőlködés, valamint a védelem ellenrendszabályai azonban ismét taktikai változásokat eredményeztek.

A támadó főleg a *meglepetésben* látta azt az eszközt, amellyel a támadás lendületét a megerősített védővonalakon átviheti, hogy szabad mozgáshoz jusson. Ez az igyekezet a gáz, majd később a harcok taktikai felhasználásában és végül újszerű tüzérharcmodorban jutott szóhoz, amely a belövést mellőzve — a régi, napokon át tartó tüzérségi előkészületektől eltérően — meglepő tűzkezddéssel indult meg és a *tömegtűz hengerszerű előrevitelével*, néhány óra latt rohamra érett helyzeteket teremtett. A támadórendszer ilyenén való fejlődése természetesen a védelmet is ellenrendszabályra készítette, amely a vonalerődítésnek a *terület erődítésére* (Flächenbefestigung) való átmenetében vált testté. A terület-erődítés erős tűzhatással rendelkező, jól rejtett és látszólag rendszertelenül elhelyezett támaszpontokból, főleg géppuskás fészkekből állott és harcászatiilag a védelemnek újszerű, *ruganyos* megszervezését kívánta meg. Amíg azelőtt a védő az ő védőállásait erősen megszállta és azok megtartásáért körömszakadtáig harcolt, miként ezt az Isonzo védői 11 véres csatában megtették, addig a háború vége felé a védelem az első vonalat csak megfigyelésszerűen szállta meg és ha a támadó betörését védlőszökeinek tűzhatásával meggátolni nem tudta, akkor annak előnyomulására vagy arra a kísérletére, hogy első sikerét kiaknázza, *ellentámadással* válaszolt. A gyakorlatban ugyanis hamarosan nyilvánvalóvá lett, hogy a támadó csapatnak a modern területvédelem bonyolult hálózatába való benyomulása, taktikailag olyan gyengeségi momentum, amely alatt a helyi viszonyokkal ismerős, kéznél levő védőrség, még számbeli túlsúllyal rendelkező ellenféllel szemben is, sikeresen léphet fel. *Ez a tapasztalat juttatott el a beavatkozó tartalékokon (Eingreifsrésere) alapuló mozgó, védőrendszerhez.*

Lájuk ebből a tömör összefoglalásból, hogy a harcmodor folytonos fejlődésének, a csapat és a vezetés állandó áttanulásnak volt alávetve, mely a háború megindításával kezdődött, minden haretéren más formában jelentkezett és a háború befejeztével csak *megakadt*, hogy majd a jövő küzdelmeiben folytassa fejlődési folyamatát. Azonban a háborús *taktikai* tapasztalatok kutatásában és értékelésében azért is óvatosnak kell lennünk, mert más tapasztalatunk a balkáni és az orosz-

országi harcokban, mint az olaszok elleni küzdelmekben és mindezekről elütött a nyugati harctér mérkőzésének, valamint a kisázsiai és a gyarmati hadműveleteknek szelleme.

Nagy koncepciójú elme legyen, aki a tapasztalatoknak ebből az útvesztőjéből mindazt le tudja szűrni, amire a jövőben szükségünk lehet.

Igaz, hogy nem sorsdöntő szerencsétlenség az, hogyha a békekiképzés alatt a csapat iskolázásába formahibák csúsznak be, mert komoly esetben a csapat ösztönszerűen felismer mindent, ami neki hátrányos és *önfenntartási ösztönétől hajtva*, annak kiküszöbölésére törekszik, ha neveltetése erre módot nyújt és kaptafához nincs kötve. Kényesebb helyzetben van ilyenkor a hivatásos tisztikar, ha a tradíció és a nevelés valamely meg nem felelő rendszerben vert gyökeret, mert akkor előbb súlyos kudarcokra van szükség, hogy hibásnak lássuk azt, amiben esetleg egy egész életen át hittünk. És ha hitünk és bizalmunk már összeomlik, akkor is idő kell hozzá, hogy a csalódás okozta lelkiprizist áthidalhassuk, nem szólva arról, hogy kevés ember tud hirtelen áttanulni.

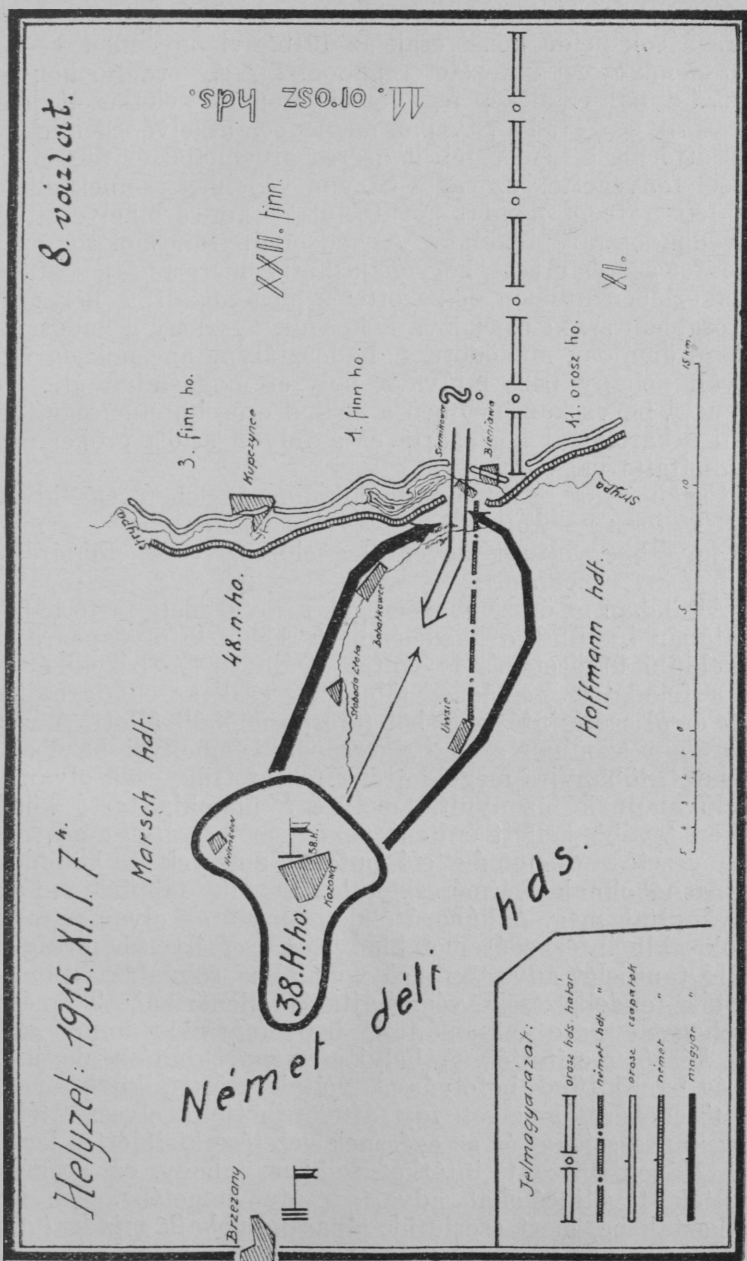
A haditapasztalat pedig kétségkívül azt mutatja, hogy nincs az a rendszer vagy harcmodor, amely a modern háborúban *stabilnak* ígérkezik; ennél fogva soha nem szabad a békenevelés szellemében a csapat és a csapatvezetés *alkalmazkodó képességét* szem elől téveszteni.

Ha visszatekintünk a világháború lefolyására, észre fogjuk venni, hogy különösen *az alsóbb (csapat) és közép (seregtest) vezetés ismételten súlyos lelki- és áttanulási kríziseken ment át*, amit talán legjobban a hadműveleti vezetés tanulmányozása tár fel.

A háborúban a hadosztály bizonyult hadműveleti egységnek, amely többnyire nagyobb kötelékben harcolt és csak elvétve jutott önálló alkalmazáshoz. Egyrészt ebből kifolyóan, másrészt a felsőbb parancsnokságok fokozott befolyását biztosító összekötő eszközök fejlettsége az alsóbb vezetés önállóságát korlátok közé szorította.

A hadműveleti vezetés művészete ebből kifolyólag többnyire a kapott feladat tervszerű megszervezéséből állott, melynek nehézségei a hullámzó hadműveleteknek napokon át való irányításában és a folyton változó hadihelyzetek pillanatnyi felismerésében és taktikailag helyes kihasználásban domborodtak ki.

A hadosztályok önálló működéséről nem akarok most beszámolni, mert az önálló alkalmazás a békekiképzésnek olyan gyakorolt ágazata volt, *hogy bátran állíthatjuk, hogy ezen a téren ellenfeleinket messze túlszárnyaltuk.* Nem egy fényes

haditett hirdeti ezirányú neveltetésünk felsőbbbségét. Illusztrálására a sok példa közül csak az 1915. évi november 1—5-ig tartó siemikowcei ütközetet ragadom ki.⁹ Az erdélyi honvédhadosztálynak ez a szép fegyverténye onnan keletkezett, hogy az oroszok egy éjjel a Strypán meglepően átkelve, Siemiekowcénél áttörték a német déli hadsereg arcvonalt és felgöngyölítéssel fenyegették az egész Strypa védelmét. Ennek elhárítása lett a front mögött körülbelül 20 km-re elhelyezett 38. honvédhadosztály feladata. A hadseregpapancsnokság ezt a feladatot azonban csak körvonalazhatta, mert az éjjeli áttöréskövetkeztében minden összeköttetés megszakadt; a helyzetről pontosabban senki tájékozva nem volt, úgyhogy a hadosztály teljesen önállóan működött. A hadosztályparancsnokság úgyszólván néhány perc múlva a helyzet magaslatán állott és négy napi heves küzdelemben a sokkal erősebb ellenséget kétoldali átkarolással körülzárta és a folyón áttört erőket megsemmisítette vagy elfogta.

Csakhogy az ilyen önálló alkalmazás lehetősége kivétel volt. *A norma a kötelékben való harc volt*, amely — mivel erre kevésbé voltunk nevelésileg előkészítve — többirányú *vezetési krízist* okozott.

Általában az összes hadseregek a rövid ideig tartó háború tudatában indultak a küzdelembé és ebből kifolyóan a gyorsan eldülő ütközetekre is voltak beállítva. A békekiképzésben a feladatok megoldása többnyire csak az elhatározásból és az erről szóló intézkedésből (diszpozícióból) állott. A nagy háborúban azonban ez az „intézkedés“, amellyel békében a feladatot, többnyire megoldottnak tekintettük, csak olyan kiinduló alapnak bizonyult, amelyre a napokig tartó küzdelemben tovább kellett építeni. Ezzel az ilyesmihez nem szokott vezetés dilemmák elé jutott, amelyek a különböző parancsnokoknak vérmérsékletük szerint, többféle módon nyilvánultak meg. A háború elején pl. voltak olyan parancsnokok, akik intézkedéseiket kiadva, a személyes bátorságnak kiváló tanujelét adva, az első vonalakba rohantak és onnan akarták rendelkezéseik végrehajtását ellenőrizni. Természetes, hogy a harc folyamán új benyomásaikat immár csak szűk körből merítették. A helyi események hatása alá jutottak és bár kitűnő befolyással voltak csapataiknak arra a kis töredékére, amelyet így áttekinthettek: elvesztették a nagy impressziókat és az egésznek vezetése kisiklott a kezükből. Mások viszont intézkedéseikben, ahogy ezt békében tanulták, távoli célokat adva, a csata menetébe nem igen avatkoztak be, mert szerintük alparancsnokaik *mindent* tud-

⁹ 8. vázlat.

tak s további parancsra már nem szorultak. Az utóbbi eljárás mindaddig jó is lehetett, amíg az események úgy játszódtak le, amint ezt a diszpozíció megszerkesztésénél elképzeltük. Azonban sajnos, a háborúban ez ritkán fordult elő, mert nem igen zajlott le csata, amely az alapvető intézkedés elgondolásának filmszerű lepergetéséből állott volna. Ellenkezőleg, az ellenség ellenintézkedései, váratlan fordulatokkal telt, ide-oda hullámzó eseményekben nyilvánultak meg, amelyek a vezetés folytonosságát annyira megkívták, hogy *minden ütközet vagy csata felépítése, lefolyása és eredménye nem az alapvető intézkedés helyességét, hanem mindenkor a napokig tartó jó, vagy rossz vezetést tükrözi vissza*. Hibás volt tehát az a vezetés, amely zseniálisan indult meg, de az események frikcióval telt fordulatainál megakadt, vagy megszakadt, és végül csődöt mondott. Ha ez megtörtént, akkor a vezetés nem tartott lépést a hadművészet haladásával és hiányzott vagy nem érvényesült a hadműveleti egységen belül az *egységes* vezetés és vele az *egységes* akarat se.

A vezetésről eddig mondottakat abban foglalhatnám össze, hogy a háborúban a vezetés is másnak bizonyult, mint amilyennek a békenevelés alapján elképzeltük. Különösen újszerűen hatottak azok a relációk, amelyek a harcban *az események időtartama és a vezetés érvényesülése között* keletkeztek és a csapatvezetésben — ha nem is annyira felismerhetően —, de épp olyan krízist idéztek elő, mint amilyen krízist a világháború hosszú időtartama az állami életben okozott, amely gondoskodásaiban „*az időt*“ mint tényezői szintén nem ismerte eléggé fel és így nem is értékelhette.

A vezetésbe vetett hit és bizalom a háborúban szintén krízisen ment át, amely abban nyilvánult meg, hogy a csapat sokszor kételkedett vezéreiben, viszont azok nem mindig bíztak az alájuk rendelt csapatokban. A gyakorlatban ez a krízis többek között abban is megnyilvánult, hogy a csapat szidta a vezérkart és fordítva, a vezérkar elégedetlenkedett a csapatvezetéssel.

Ennek az antagonizmusnak sokszor komoly és alapos okai voltak, amelyek azonban ritkán rejlettek az egyénekből, hanem többnyire a rendszerben gyökereztek és nevelési hibákból eredtek.

A monarchia régi hadseregének vezérkara jó volt, ami már abból is kitűnik, hogy csak céltudatos vezetés tette lehetővé azt, hogy a világháború nagyhatalmi között, a háborúra legkevésbé előkészített monarchiának vegyes nemzetiségű hadereje 4½ éven át, minden ellenféllel szemben diadalmasan tarthatta magát. És ha ma kutatjuk a volt cs. és kir. vezér-

kar működését, nem is találunk más hibát benne, minthogy egyszerű-másszor tévedett olyan feladatok megítélésében, amelyeknek megoldására *nevelése nem készítette elő. Az a szemrehányás, hogy a vezérkarnak kevés gyakorlati érzéke volt, csak üres jelszó*, amit a háborús tapasztalatok nemigen igazolnak, mert lehettek egyesek, akiknek ilyen érzékük nem volt, de maga a testület a hadi csapatvezetés terén is bevált. A vezérkARBól származó csapat- és felsőbb parancsnokok legalább is olyan jó vezetőknek bizonyultak, mint azok, akik mindig csapat szolgálatot teljesítettek. Ez a jelszó, még a régi békeidőben keletkezett, amikor a csapat-tiszti rutinnal bizonyos formai fogásokból és a szemlélő előjárók vesszőparipáinak ismeretéből állott és a csapat szolgálatra bevonuló vezérkari tisztnek mindezt előbb meg kellett tanulnia, mielőtt a csapat-tisztek a praktikus érzéket neki is odaítélték. Azonban a háborúban ennek a rutinnak semmi szerepe se volt; amint kifejtettem, a csapatnak állandóan át kellett tanulni és a békebeli rutinirozott csapat-tiszt, ha csak néhány hónapon át távol volt csapat-testétől, taktikai téren kezdőbb volt, mint a csapatnál megmaradt bármelyik, valaha katonailag lenézett, tartalékos- vagy népfelkelőtiszt. De nem is ott volt a baj. A hosszú háborúban a csapat is érezte, hogy hiábavaló minden erőlködése és áldozata; a mérközés csak nem akar végetérni s ezért ösztönszerűen a legfelsőbb vezetést tette felelőssé. S mivel a közvélemény ezzel mindjárt a vezérkarnal azonosította, minden hibáért benne kereste a bűnbakot. Fejtegetéseimben már rámutattam, hogy a felsőbb vezetés elhatározásaira stratégiai, politikai és gazdasági tényezők hatottak; ezeknek tanulmányozása azonban békenevelésünk programjában nem szerepelt és így a vezérkar sem volt azoknak érzékelésére nevelve, tehát a vezérkar hibái is egyéni, vagy rendszerbeli, de sohasem testületbeli hibák voltak.

Súlyosabb volt azonban a másik, szintén a békenevelésből fakadó hiba, amely rengeteg vérbe került és a háború végéig sem volt teljesen kiküszöbölhető. Ez a hiba — talán hibáink legnagyobbika — az, hogy a haderőn belül nem volt kifejlesztve és nem ment át a csapatvezetés vérébe, a felelősségérzés magasabb értelemben vett tudata. Ez a gyakorlatban természetesen a bizalom hiányában nyilvánult meg.

Itt felelősen annak az érzésnek kifejlesztését és gyakorlati érvényesülését értem, amely a parancsnoki hatáskörnek érvényt szerez. Ha tanulmányozzuk a közelmúlt harcait, azt tapasztaljuk, hogy a felsőbb parancsnokságok elhatározásaira az alájuk rendelt parancsnokoknak csak kevés be-

folyása volt. Adataik és előterjesztéseik csak ritkán érvényesültek az előjárók taktikai és még ritkábban hadművelleti intézkedéseiben. Pedig, hogy ez nem volt jó, azt magunk is éreztük. A vezetés függetlensége, befolyás alóli mentessége, bizonytal helyes mindaddig, amíg elvont értelemben tervez; mihelyt azonban a végrehajtást *gyakorlati tényezők* befolyásolják, ezeket komolyan kell venni. Tapasztalat szerint a közép vezetés többet lát, mint a felső vezetés, de viszont a csapatvezetés ismét többet lát és közvetlenebbül tapasztal az előbbinél. Bármelyik vezetőszerz joggal hivatkozhatik tehát olyan tényezőkre is, amelyeket előjárójánál jobban ismer és ha már most ilyen alapon javaslattal, vagy ellenjavaslattal jön, akkor ezt az előjárónak mindig el is kellene fogadnia, feltéve, hogy a javaslattevő ítélőképességében megbízik. *Ehhez azonban kölcsönös és feltétlen bizalom és a felelősség tudatának kifejtése szükséges.* Ez abban gyökerezik, hogy minden vezető minden cselekedetért személyesen felelős és hogy a legfelsőbb vezetés a „tévedő“ század-, zászlóalj-, ezred- és felsőbb parancsnokokkal szemben, magától értetően éppúgy járjon el, mint ahogyan a magánvállalkozások is egyformán járnak el mindenkivel szemben — gyakornoktól az igazgatóig —, ha hatáskörükben a vállalat kárára „tévednek“.

A csökkentett felelősségérzet háborús jelenség volt. Ezen a téren a békeneveléstől teljesen elütött. Békében például az ezredparancsnok nagy úr volt; szavának súlya volt lefelé, de felfelé is. Egyénisége csapattestének kiképzésében, tisztikarának nevelésében és szellemében egyaránt visszatükröződött. *Azonban a háborúban a csapatparancsnokok szüntelenül változtak;* állandóság inkább csak a felsőbb parancsnokságokban volt. Ezzel a csapattestparancsnok presztízse, állásának súlya csökkent, illetve a felsőbb parancsnokokra szállt át. A hadosztályparancsnok, akit békében a csapat csak nagyritkán látott, a háborúban szoros és állandó összeköttetésbe jutott vele; befolyása is egyre közvetlenebbül érvényesült és így a csapatvezetés súlypontja is lassan felfelé tolódott el. Ez párhuzamosan azt eredményezte, hogy a csapatvezetés — önállósága rovására is — felfelé keresett támaszt. Ez a folyamat a csapatvezetők önállóságát, felelősségérzetét aláásta, a felsőbb parancsnokok viszont, befolyásuk kibővítésével többnyire a csapat feletti gyámkodást is megszokva, nem vették az alájuk rendelt csapatparancsnokok közvetlenebb tapasztalaton nyugvó ténykedéseit és jelentéseit olyan komolyan, mint ahogy ezt a helyzet megkívánta volna. Ha emellett még számításba vesszük, hogy nehéz harcok idejében sokszor

egészen fiatal tisztek — őrnagyok és századosok — ezredeket, tartalékos és népfölkeltőisztek pedig zászlóaljokat vezényeltek; hogy a stréberség és a kitiüntetések utáni hajszát nem egyszer a helyzet szépítésében, vagy a való helyzetet elferdítő túlzásban nyilvánult meg: akkor feltártuk azokat a viszonyokat és azt a szelemet, amely nálunk a *gerinces, felelősséggel teljes*, csapatvezetés egyetemes kifejlődésének sokszor útját állta és sok vérveszteség kútforrása volt.

Az 1914. évi szerb hadjáratban például a csapat-, majd a felsőbb parancsnokok is, idejében jelentették Potioreknek, hogy a hetekig tartó, késő ősszel folyó hadműveletek olyan veszteséget okoznak, a pótlás pedig olyan nehézséggel jár, hogy hadműveleti szünet nélkül a csapat összeroppan. Sajnos, ebben az időben az előző harcok szülte jelszó, hogy a „csapat rendszerint túloz“, már közszájon forgott és a bizalom hiánya itt is katasztrófát okozott. De később is számtalan eset volt, amikor a csapatparancsnokok a helyi tapasztalatok alapján elleneztek az elrendelt hadműveleteket, vagy azoknak elhalasztását, több hadieszköz összehívását, eredménytelenül javasolták. Ezt csak azzal lehet magyarázni, hogy a vezetés különböző ágazatai között nem fejlődött ki az az abszolút felelősségérzeten alapuló kölesönös bizalom, ami például a szövetséges német vezetésben igen nagymértékben volt meg. Ha ma párhuzamot vonnánk a német és az osztrák-magyar hadi csapatvezetés között, nem zárkoználunk el annak felismerésétől, hogy a németek általában nagyobb gondossággal, metodikával és szervezettséggel vezettek; míg nálunk a csapatvezetés, különösen a háború elején, sokszor a taktikai hajszát benyomását kelti. A két vezetés közötti különbség legjobban úgy jellemezhető, hogy a mi felsőbb vezetésünk, az alárendelt parancsnokok beavatkozásában többnyire csak bosszantó *epizódokat* látott, amelyeket szívesen elhárított hatalmi szóval, míg viszont a német felsőbb vezetés az alvezérek felelősségérzetében megbízva, beavatkozásukban a harc helyzet megváltozását látta, és a vezetésben *az új helyzethez alkalmazkodott*.

Ez a kölesönös bizalom fokozottan szükséges a modern harcban, mert az — amint említettem — többnyire nagyobb kötelékben zajlik le és úgy a sergertest-, mint a csapatparancsnoktól nem annyira az egyéni elhatározást, mint inkább körülhatárolt egyszerű feladatok hadműveleti és harcászati *megszervezését* kívánja meg. Ennél a megszervezésnél a vezetés minden ágazata egymásba fonódik; mert amíg a rendelkezésre álló élő és holt eszközök egyesítése talán még egyszerűen szervezhető meg, addig ezeknek az eszközöknek alkal-

mazása és a hullámmzó, napokig és hetekig tartó harcokban való vezetése, annyira szétágazik, hogy siker csak abban az esetben várható, ha az alsó és a felső vezetés rendszeresen kiegészíti egymást.

A mult mozgó harcaiban más szellemű volt a vezetés, mert mások voltak feltételei is. A vezetés sikere többnyire a térszín előnyös kihasználásán mult, azzal a szándékkal, hogy ellenfelünket lehetőleg váratlanul, vagy dominálóan, jó kilövést és fegyverhatást biztosító térszínszakaszok elfoglalása után, helyi túlerővel rohanhassuk meg. Szobában és a szabadban, térképen és gyakorlatokon ezt a vezetést iskoláztuk, melynek szinte sémájává vált az ellenfélnek szemben való lekötése, hogy őt aztán erőnk zömével jobbról vagy balról átkarolhassuk. A hosszú békeévekben a *jobb- vagy baloldali döntéskeresésnek* ez a rendszere — amelyben a megoldás helyességét csak logikával és presztizsszerűen lehetett igazolni, matematikai pontossággal hebizonyítani azonban nem — szintén nem járult hozzá a *gerinces vezetők* neveléséhez. Az előjárók szerint helyesnek vélt megoldás olyan fontos szerepet játszott a minősítés és előmenetel kérdésében, hogy az iskolázásnak sokszor a talánymegfejtés — vagy humorosan mondva a „*felhőtologatás*“ — lett a jellege. A háborús tapasztalatok ezen a téren is megkönnyítették immár a békenevelést. A mult háborúban, az akkori harci viszonyok között csakugyan nagy befolyása volt a térszínnek és döntő fontosságú volt, hogy hol támadunk, hol védekezünk, vagy hol kíséreljük meg az ellentámadást. A modern harcokban a jobbról vagy balról való akció sorsdöntő fontossága taktikai vonatkozásában csökkent, mert a tapasztalás azt mutatja, hogy minden harci akció súlypontja — a térszínre való különösebb figyelem nélkül — ott van legjobban megválasztva, ahol a *legnagyobb tűzhatást fejthetjük ki* és ahol a döntést kereső osztagaink a legkisebb véráldozattal jutnak célhoz. Például az előbb említett siemikowcei csatában az oroszok a német védőállásnak a térszín alakulása szerint legerősebb szakaszát éjjel több kilométer széles vízen át támadták meg. Tolmein-Karfreitnál támadó osztagaink az erősen megszállt hegyek között elhúzódó völgyekben törtek át és hátulról fogták el a térszín erőssége alapján magát biztinságban érző ellenfelet. Ludendorff 1918. év tavaszán a franciákat épp azokban a szakaszokban támadta meg, ahol zek a térszín nehézségeiben bizakodva, támadást nem vártak. Az oroszok is ismételten választották támadásaikra — a térszínnel nem törődve — a front olyan szakaszait, amelyet gyenge belső értékű csapatok tartottak megszállva.

Végül számos védőállással találkozunk a nagy háború hadműveleteinél, amelyeknek egyetlen előnye az volt, hogy az ellenség nem látott beléjük s így tűzhatását gyengítették, de viszont régi békenevelésünk szerint védőállásul alkalmatlanok voltak.

Mindezekből azt látjuk, hogy amilyen sorsdöntő fontosságú a stratégiai terv, és vele együtt a döntés helyének és irányának stratégiailag helyes megállapítása, annyira nem életbevágó a harcászati elhatározásnál valamely egyedül boldogító iránynak kutatása. Sokkal fontosabb az, hogy minden hadiakcióhoz erőnknek lehető maximumát egyesítsük, és hogy ennek az erőnek teljes és egységes érvényesülése mellett, lökőerők felesleges véráldozat nélkül, helyi túlerővel a döntés kivívásáig érvényesülhessen. Teljesen mindegy, hogy lökésünk átkarolást vagy áttörést eredményez; mindegy, hogy hegyen vagy völgyön érvényesül-e, a fontos az, hogy az erő alkalmazása olyan eredménnyel kecsegtessen, amelyet a vezetés a hadművelet folyamán döntő sikerré szélesbíthet. Ehhez azonban a rátermettségen kívül pozitív katonai tudás és rendszeres nevelés szükséges.

Végül még felemlítem, hogy a harc minden mozzanatában a csapat belértéke is fontos szerepet játszik és hogy a harci eszközök nemcsak számban, hanem erkölcsi értékben is mérlegelendők. Egy cseh hadosztály, vagy cseh üteg semmi esetre sem volt olyan érték, mint egy hasonló magyar, vagy német egység. Ezzel mindazt felemlítettem, amit a haditapasztalatok alapján „rendszer“ és „szellem“ dolgában fontosnak véltem.

Forrásművek:

Leinweber: Mit Clausewitz durch die Rätsel und Fragen des Weltkrieges.

Th. von Bethmann Hollweg: Betrachtungen zum Weltkriege.

Otto von Moser: Ernsthafte Plaudereien über den Weltkrieg.

E. Kabisch: Streitfragen des Weltkrieges.

Otto van Moser: Kurzer strategischer Überblick über den Weltkrieg.

Conrad: Aus meiner Dienstzeit.

Függelék:

Angol veszteség a nyugati fronton összehasonlítva az ugyanazon szakaszban levő német veszteséggel.

Év	A n g l i a		N é m e t o r s z á g		Angol veszteség % _o -ban
	tiszt	legénység	tiszt	legénység	
1915	11,391	256,206	2,255	108,105	+ 140 %
1916	27,482	573,100	6,152	284,931	+ 110 %
1917	37,514	722,035	10,866	436,759	+ 70 %
1918	39,354	766,489	27,945	789,678	± 0 %
Összesen:	115,741	2.317,830	47,218	1.619,473	

A fenti példa plasztikusan mutatja be a hadvezetés és hadvezetés közti különbséget. Anglia és Németországnak egymással szemben működő hadseregei nagyjában hasonló viszonyok között harcoltak. Az ellenfelek felváltva támadtak vagy védekeztek; hasonló értékű fegyverekkel rendelkeztek és így, egyforma vezetés esetén, egyforma veszteségnek is kellett volna beállania. Sőt ismerve az angol haderő fölényes anyagi ellátását, a német veszteség egyforma vezetés esetén, nagyobb lehetett volna az angolnál. Hogy azonban Anglia — a svéd vezérkar fenti adatai alapján — aránylag sokkal nagyobb veszteséget szenvedett, mint német ellenfele, az egyedül utóbbi felsőbbes had- és csapatvezetésének tudható be.

Mayer-Csejkovits Károly.